

Ideologii alimentare și mode lingvistice

Monica BORȘ

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
 “Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
 Personal e-mail: monica.bors@ulbsibiu.ro

Alimentary ideologies and linguistic fashions

The present study aims at the construction of a glossary of terms related with the lexical field of alimentary diets. It will focus on the dynamics, semantics, and productivity of the lexical suffix *-arian*. Thus, it will build an inventory of its linguistic occurrences, differentiating between its uses as a noun and as an adjective, showing how the creative principle of the Romanian language functions concretely in this particular field.

Keywords: contemporary Romanian language, lexical creativity, suffix word formation, lexicon of alimentary diets, the suffix *-arian*

Ceea ce intenționează articolul de față este realizarea unui glosar de termeni din câmpul lexical al dietelor alimentare, înțelegerea dinamicii lor, semantismul și productivitatea sufixului lexical *-arian* și explicarea lui din perspectiva ocurenței în anumite sintagme.

Un inventar al termenilor referitori la obiceiurile alimentare ar pune în evidență încă de la început apartenența lor fie la o anumită ideologie, fie la o anumită modă. Vom porni de la termenul cu cea mai largă acoperire, termenul global. Ceea ce intrigă de la început este că explicația de dicționar a termenului *vegetarian* face referire la o persoană al cărei meniu înglobează nu numai produse vegetale, dar și lactate și ouă. Cuvântul care trebuia să definească noțiunea (*ovo-lacto-vegetarieni*), este folosit extrem de rar, simplificat din rațiuni de economie lingvistică, (deși există delimitări chiar și între *ovo-vegetarieni* și *lacto-vegetarieni*). Astfel că aceia care intră în categoria celor care consumă doar vegetale sunt numiți *vegetarieni stricti/ radicali*, “cei mai duri dintre vegetarieni” sau vegani.

O altă categorie de vegetarieni sunt *semivegetarieni* (care mănâncă doar un anumit tip de carne, pește sau pui, de unde și denumirea de *pesco-vegetarieni* sau

pollo-vegetarieni). Aceștia sunt numiți și vegetarieni temperați sau moderați, omnivori sau, cu un termen foarte la modă, *flexitarieni*. Cuvântul intră și în sintagme ca “dieta flexitariană”, “regim flexitarian”, care definesc nu neapărat un fel de a mânca, ci un mod de viață, aducătoare de multiple “beneficii” (îmbunătățirea sănătății, reducerea impactului asupra mediului înconjurător etc. etc.):

“dieta flexitariană înseamnă că esti un vegetarian flexibil. Poți să mănânci tofu, quinoa, tone de fructe și legume precum și alte ingrediente vegetariene preferate, însă în același timp ai voie, ocazional, să mănânci carne și pește” (<https://doc.ro/controlul-greutatii/dieta-flexitariana-regimul-flexitarian-beneficii-si-reguli>).

În cea mai mare parte a publicațiilor care oferă soluții pentru stilul de viață, flexitarianul apare ca soluție rezonabilă: “flexitarianismul este mai degrabă un stil de viață/stil de alimentație și nu este un regim greu de ținut, ba chiar este flexibil. În esență, dieta flexitariană înseamnă că esti un vegetarian flexibil (...) Unul dintre cele mai mari beneficii ale regimului flexitarian este că nu există reguli grele și rapide. Este o schimbare în gândire, de la faptul că te gândești că

mesele au nevoie de carne pentru a fi “complete”, la faptul că, de fapt, carnea poate fi adăugată la masă ocazional. În loc să te concentrezi pe a **nu** mânca carne, dieta flexitariană subliniază că e bine să mănânci mai **multe** fructe și legume”¹. Sunt expuse beneficiile acestui regim, regulile de bază și principiile după care funcționează (expuse în special în cartea lui Dawn Jackson Blatner despre dieta flexitariană).

Înșiruirea: semivegetarian- vegetarian-vegan-raw vegan funcționează după criteriul dispensării progresive de produsele (totale sau parțiale) din animale.

Cuvântul *vegan* este de data recentă (1944, apărut odată cu înființarea *Societății Veganel/ Vegan Society*), este înregistrat în dicționarul din 2016, cu referire atât la persoana care nu consumă și nu folosește produse de origine animală, cât și ca adjectiv, cu referire la diete compuse din astfel de produse. Dincolo de definiția de dicționar, cuvântul are o funcție de reprezentare mult mai largă: veganul este o persoană care, pe lângă faptul că alege să trăiască fără alimente de origine animală, refuză orice produs rezultat din exploatarea și suferința unui animal (fie că este vorba de alimente, săpun, încălțăminte sau cosmetice), chiar și produsele testate pe animale, distracțiile care includ vizitarea grădinilor zoologice, mersul la circ, distracții crude (precum vânătoarea), obținerea de informații științifice obținute prin cruzime, așa cum sunt vivisecțiile. Așa cum declară ritos *Vegan Society*² nu este vorba doar de dietă, de impunerea unui regim de viață ordonat, ci de evitarea exploatării animalelor în orice scop, motivul esențial pentru care mulți oameni au ales stilul de viață vegan fiind compasiunea. Pentru că există o alternativă accesibilă la sacrificarea sau exploatarea animalelor, ea este promovată nu numai în beneficiul animalelor, ci și al oamenilor (un mod de viață sănătos) și al mediului. (În acest scop *Vegan Society* oferă peste 30.000 de produse și servicii înregistrate). Adepții ai unui regim alimentar și ai unui regim de viață, sunt selectivi inclusiv în privința partenerilor, lucru ce a dus la apariția termenului internațional *veganosexual*³.

O situație aparte o are cuvântul *freegan*, adept al *freeganismului*, noul stil de viață. Cuvântul *freegan*, cuvânt format din *free* și *vegan*, denumeste adeptul unui stil de viață anticonsumist, pentru a preîntâmpina risipirea resurselor planetei. În continuarea ideologiei vegane care refuză orice produse de origine animală, *freeganii* refuză orice formă de abuz asupra animalelor sau a mediului. *Freeganismul* a apărut în anii 90 ca rezultat al mișcării antiglobalizare și ecologiste și promovează utilizarea alimntelor cu sursă vegetală, aruncate în gunoierul supermarketului, folosirea caselor nelocuite, folosirea timpului mai puțin pentru muncă (redușă doar atât cât e nevoie pentru a cumpăra strictul necesar) și mai mult pentru activități în sânul familiei, activități voluntare în slujba unor cauze etc⁴.

Alte tipologii de diete au la bază criteriul *raw*,

adică totul se consumă în stare crudă, fie că este vorba de vegetale, ouă, lactate (*vegetarienii raw*), doar vegetale (*raw veganii*), produse de origine animală, cât și vegetală, preferabil neprocesate (*omnivorii raw*), produsele vegetale și carne crudă (*carnivorii raw*).

Al doilea punct al articolului se referă la felul în care termenii de mai sus circulă în limbă, “nesupărați de nimeni”, dar nici intrați în legalitate. Dintre dicționarele actuale, singurul în care și-au găsit loc este cel de cuvinte recente, coordonat de Florica Dimitrescu⁵: *freegan* (“un *free vegan*, cel care consumă/cumpără doar strictul necesar”) și *freeganism* (“stil de viață anticonsumist”), *vegansexual* (“persoană care nu consumă niciun fel de produs de proveniență animală și refuză să aibă relații cu parteneri omnivori. Principalul motiv pentru a deveni vegan este unul moral, protejarea naturii fiind considerate un scop destul de nobil pentru a-i influența chiar și relațiile”), *pescovegetarian* (categorie de vegetarieni care mănâncă pește), *flexitarianism* (“vegetarianism flexibil”), *fructarian* (“persoană care se hrănește exclusiv cu fructi”), *fructarianism*, alături de termenii mai cunoscuți *vegan* și *veganism*, *raw vegan* și *crudivorism*, *semivegetarian*. De asemenea, *Dicționarul de cuvinte recente* înregistrează cele cinci tipuri de vegetarieni: *ovolactovegetarieni*, *lactovegetarieni*, *ovovegetarieni*, *pescovegetarieni*, *vegetarieni*.

Ultima ediție a *Dicționarului explicativ*⁶ înregistrează doar *vegetarian* și *vegetarianism*, *vegan* și *lacto-vegetarian*.

În dicționarele englezești⁷ sunt specificați anii de apariție a cuvintelor *vegetarian* (1839), *fructarian* (1893), *vegan* (1944) -cuvânt cu referire la acei vegetarieni care nu mănâncă produse animalelor sau lactate. Din 1993 apare înregistrat termenul *pescatarian*, format de la cuvântul italian, *pesca*; cam din același an se estimează că datează *meatatarian* (folosit doar în contexte informale); în locul lui, se bucură de mare succes, *flexitarian*, desemnând o persoană care urmează o dietă vegetariană, dar ocazional mănâncă pește sau carne.

Este foarte clar că acești termeni se vor impune și în dicționare, (excepție *meatarian*) așa cum s-au impus și în vorbire; această parte din dinamica limbii se bazează pe absolutizarea criteriului unuzului. E o chestiune de timp până vor intra (în cea mai mare parte) în legalitate, chiar dacă pot stârni amuzament pentru anumite segmente de vorbitori. Să luăm ca exemplu cuvântul *fructarian*, cuvânt cu o istorie destul de veche⁸. Pentru masa extinsă a vorbitorilor (de limbă română sau engleză), pentru vorbitorii nespecializați cu termenii care traduc diete alimentare, cuvântul a stârnit râsul (și este edificator în acest sens să ne gândim la filmul *Notting Hill*, scena în care Hugh Grant și Emma Bernard se află în fața unei mese întinse, însă nimeni nu îndrăzește să mănânce, deoarece invitata este *fructariană* (termen cu referire la cei care

mănâncă doar ceea ce a căzut deja din pom, deoarece recoltarea ar produce suferință fructului respectiv)⁹. Dacă avem în vedere același vorbitor mediu, peste timp, la câțiva ani după data apariției filmului (1999), observăm că reacția lui este una de mirare față de faptul că acest termen exista în limbă; este cazul unei fermiere americane care publică pe blogul propriu un material la câțiva ani după apariția filmului "Watching Notting Hill & thinking about fruitarian diet", în care își arată mirarea față de acest termen care nu numai că exista în limbă (fiind vorba, spune ea, de o dietă subsumată celei vegane), dar că, la o căutare online a returnat 105.000 de rezultate, Aproximativ la zece ani de la publicarea materialului de pe blogul respectiv, aceeași căutare returnează 1.100.000 de rezultate, iar pentru limba română 162.000. Iar creșterea numărului de rezultate are loc de la o zi la alta.

Cuvântul *vegetarian* are o istorie mai recentă decât *vegetarianismul* promovat începând cu Pitagora (de unde și utilizarea inițială a cuvântului *pitagorician*, care a premers *vegetarian*). Deși este răspândită ideea că termenul de *vegetarian* a apărut în 1847, odată cu fondarea *Societății Vegetariene* există argumente care contrazic această idee; într-un documentat articol, *Végétarien et végétalien*¹⁰, ideea că termenul *vegetarian* deși revendicat de Societatea Vegetariană, nu este o creație a acesteia este susținută prin apariția lui în lucrarea scriitoarei britanice Frances Anne Kemble, *Journal of a residence on a Georgian plantation in 1838-1839*. Dacă publicarea târzie a cărții (în 1869) ar putea pune sub semnul întrebării paternitatea termenului, apariția lui în aprilie 1842 în ziarul *The Healthian*, scos la Alcott House, este suficientă pentru a lămuri că este anterior apariției numitei societăți. Mai mult, autorul justifică etimologia din franceza veche, *vegetable*, parcul fiind lat. *vegetabilis* < *vegetare* < *vegetus*. Sub semnul întrebării rămâne pentru autorul articolului dacă termenul vine din *vegetus* + *arian* sau de la *vegetable* + *-arian*. Oricare ar fi drumul (cel lung sau cel scurt) conduce la același etimon, *vegetus*.

În legătura cu doctrina căreia îi aparține vegetarianul, dicționarele franceze fac diferența dintre *végétalisme* (alimentație exclusivă din vegetale, provenit din lat. *végétal*) și *végétarisme* (care presupune absența oricărui aliment produs prin distrugerea unei vieți animale, având drept cuvânt de origine *vegetus*). Se fac clare delimitări între *végétarien*, *végétalien* și *végane*, adică cei care resping carnea, dar acceptă un regim bazat pe ouă și lactate și cei care le refuză. În contextul acceptării că vegetarianismul este în primul rând etic, conceptul nu poate fi asociat cu termeni ca *ovo* sau *lacto*, și, cu atât mai puțin, ocurent în sintagme cu *pesca-*, *pollo-*; absurde prin formă modul de formare (termenii citați fiind din italiană, și nu din latină) și barbare prin conținut.

La întâlnirea anuală a Societății Americane de Dialectologie din 2003, *freegan* ocupa locul al doilea în clasament (considerat a fi cel mai creativ). Cuvântul este considerat a fi format prin procedeul telescopării¹¹, un procedeu care impune creații lexicale rezultate ca urmare a contopirii/inglobării elementelor componente asemeni tuburilor unui mecanism telescopic.

Rodica Zafiu¹² comentează factorii de care depinde succesul cuvintelor -valiză, precum și calitățile lor intrinseci: "respectarea unor reguli de bună formare, efect de surpriză, grad înalt de motivare semantică". Dintre acestea, efectul de surpriză este determinat de relația semantică preexistentă între elementele cuvântului-valiză: "pentru un bun cuvânt-valiză (ca pentru orice joc de cuvinte reușit), legătura preexistentă, latentă, trebuie să stea la baza unei asocieri surprinzătoare, semnificative". Elementele alcătuitoare trebuie să fie sinonime (caz în care surpriza apare prin faptul că se exclud reciproc) sau antonime (surpriza fiind aceea a echivalenței între semnificații care păreau opuse). Cât despre relația sintactică a componentelor nu poate fi "de tip determinat-determinant". Toate acestea asigură gradul ridicat de remotivare al cuvântului nou-creat. Prin această grilă, deși neîndeplinite criteriile (termenii nu sunt nici sinonimi, nici antonimi, relația sintactică este de tip determinat-determinant), *freegan* rămâne un cuvânt-valiză realizat prin suprapunere totală și având un segment comun. Efectul de remotivare conferit de un efect de surpriză mediu este vizibil pentru limba de origine; pentru limba română este un calc, ca urmare, semantismul său e mai greu de perceput.

De un semantism mai apropiat ar putea fi cuvântul -valiză, *flexitarian*¹³, de asemeni format pe terenul limbii engleze, din *flexi(ble)* și (*vege*)*tarian*, cu referire la un vegetarian care mănâncă (ocasional) carne. Cuvântul a cărui primă utilizare este dataată în 1998, a fost votat de către Societatea Americană de Dialectologie drept cel mai util cuvânt al anului 2003¹⁴. A câștigat și mai multa popularitate odată cu apariția cărții lui Dawn Jackson Blatner, *The Flexitarian Diet: The Mostly Vegetarian Way to Lose Weight, Be Healthier, Prevent Disease, and Add Years to Your Life*, în 2008. Vorbeam de un semantism mai apropiat întrucât cei doi termeni care îl compun ar putea servi la formarea aceluiași cuvânt-valiză pe teren lingvistic românesc.

În al treilea rând, ceea ce ne interesează în studiul de față este sensul pe care îl dă unui cuvânt sufixul -arian, și justificarea ocurenței cuvântului în anumite sintagme.

Sufixul -arian a fost analizat în cartea lui Ives Trevian, *Les affixes anglais, productivité, formation de neologismes et contraintes combinatoires*¹⁵, în capitolul *Les suffixes romans adjectivaux, Suffixes marginaux et/ou peu productifs*. Sufixul în cauză este considerat productiv până în prima treime a secolului al XX-lea și exprimă adeziunea la anumite principii religioase sau

filozofice. Există o serie largă de cuvinte formate cu acest prefix, listă din care foarte puține se regăsesc și în limba română: Cuvântul *vegetarian*, preluat din limba franceză (*végétarien*, format din *veget(able)* + *-arian*), *unitarian* (adept al unitarianismului, confesiune creștină reformistă, care nu recunoaște decât o singură persoană în Dumnezeu. *arian* (adept al arianismului, doctrină creștină formulată de preotul Arie, care neagă natura divină a lui Hristos), *necesarian* (membru al unei secte religioase din Marea Britanie, care consideră că oamenii acționează conform unei predestinări, negând întru totul libertatea propriei voințe), *trinitarian* (nume dat celor care acceptă dogma trinității, adept al trinitarianismului), *agrarian* (adept al agrarianismului, teorie economică opusă industrialismului, care acordă prioritate dezvoltării agriculturii).

În concluzie, cuvântul *vegetarian*, care înseamnă adept al vegetarianismului (lucru dovedit mai sus prin toate aceste exemple care trimit la ideea de adept al unei doctrine, secte, teorii etc.), nu-și justifică semantic ocurența în context ca: "pizza vegetariană", "mâncare vegetariană", "meniu vegetarian", "dieta vegetarian", În cele două intrări, de dicționar, cuvântul este folosit ca nume desemnând persoana adeptă a vegetarianismului, iar în calitate de adjectiv are o acoperire supradimensionată, funcționând în sintagme atât cu substantive animate, cât și inanimate.

El ar trebui să rămână rămâne doar în contexte referitoare la persoana care împărtășește această ideologie, așa cum ne-o dovedesc cuvintele în care apare sufixul. Cât despre faptul că *vegetarian* înglobează și elementele *ovo-* și *lacto-* este de asemenea discutabil. Adjectivul cu trei terminații, *vegetus*, *-a* *-um* (cu sensul de vioi, sanatos, puternic) a servit ca radical în formarea cuvintelor *vegeto*, *-are* (a inviora), *vegetatio* (=miscare), iar în latina medievală, *vegetalis* (pentru masculin și feminin, *-ale* pentru neutru), care stau la baza cuvintelor de azi, pe care le-am preluat prin filieră franceză și care toate au la bază semul [vegetal].

La fel stau lucrurile și cu cuvântul- valiză formate de la *vegetarian* -*flexitarian*, care se bucură deja de o mare popularitate. Din păcate, aceste contexte referitoare la diete sau mâncăruri s-au impus prin uz, sunt în uz, și vor rămâne în ciuda nerespectării etimologice. O problemă rămâne felul scrierii cuvintelor formate prin compunere, prin contopire sau prin alăturare cu cratimă, căci, așa cum s-a văzut, în cele două dicționare citate apar grafii diferite ale aceluiași cuvânt.

Note:

1. <https://doc.ro/controlul-greutatii/dieta-flexitariana-regimul-flexitarian-beneficii-si-reguli>
2. <https://www.vegansociety.com/go-vegan/definition-veganism>
3. Reproduc o declarație a cofondatorului Societății Vegetarienilor din România (SVR): "N-as putea să-mi sarut prietena imediat după ce a mâncat carne, as avea flash-backuri cu ea mestecând bucați dintr-un animal." (<http://www.ziare.com/stiri/ancheta/vegani-cei-mai-duri-dintre-vegetarieni-300911>)
4. What is a freegan? în <https://freegan.info/>
5. Florica Dimitrescu, Alexandru Ciolan, Coman Lupu, Dicționar de cuvinte recente, ediția a III-a, București, Logos, 2013.
6. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică "Iorgu Iordan-Al. Rosetti", București, Univers Enciclopedic Gold, 2016
7. Merriam Webster https://www.merriam-webster.com/dictionary/flexitarian?utm_campaign=sd&utm_medium=serp&utm_source=jsonld#h1
8. Merriam Webster Dictionary îi dă o vârstă destul de înaintată (data de naștere fiind în 1893).
9. William: what exactly is a fruitarian? Keziah: We believe that fruits and vegetables have feeling so we think cooking is cruel. We only eat things that have actually fallen off a tree or bush - that are, in fact, dead already. William: Right. Right. Interesting stuff. So, these carrots... Keziah: Have been murdered, yes. William: Murdered? Poor carrots. How beastly!
10. Tristan Grellet, *Végétarien et végétalien* <http://www.lesmotsduvegetarisme.fr/articles/les-mots-du-vegetarisme/vegetarien-vegetalien/>
11. Wayne Glowka, Megan Melançon, Danielle C. Wyckoff, Among the new words, *American Speech* (2004) 79 (2): 194-200. <https://doi.org/10.1215/00031283-79-2-194>
12. Rodica Zafiu, *Fabulospirit*, în *România literară*, nr. 25/2007, <http://arhiva.romlit.ro/index.pl/fabulospirit>
13. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/flexitarian>
14. https://www.americandialect.org/2003_words_of_the_year
15. Ives Trevian, *Les affixes anglais, productivité, formation de neologismes et contraintes combinatoires. De la diachronie à la synchronie*, Peter Lang, Editions scientifiques internationales, Bern 2000, p. 309

